

Grupul de societăți și răspunderea pentru atingeri aduse mediului*

Lect. univ. dr. **Flaminia STÂRC-MECLEJAN****

Universitatea de Vest din Timișoara

Facultatea de Drept

Abstract

The possibility of victims of an environmental damage, facing the precarious financial condition of a subsidiary, to sue the parent company is theoretically hindered by the independence of the affiliated companies forming the group, each component company retaining its legal personality.

The aim of our paper, in the context of the absence of a group regulation in Romanian law, is that of seeking an answer to the existence of the possibility of piercing the parent company's corporate veil to discuss its accountability, in the aforementioned circumstances.

Keywords: *group of companies, liability, damage to the environment, piercing of the corporate veil*

Rezumat

Posibilitatea victimelor atingerilor aduse mediului, confruntate cu situația financiară precară a unei filiale, de a acționa în instanță societatea-mamă intră în principiu în conflict cu autonomia societății comerciale membre a unui grup, fiecare societate componentă a grupului păstrându-și personalitatea juridică.

Ceea ce ne propunem în această lucrare, în contextul absenței unui statut al grupului de societăți în dreptul român, este să căutăm răspuns existenței posibi-

---

* Presentul articol este o formă comprimată și actualizată a studiului autoarei, „Groups of Companies and Environmental Liability Confronting”, prezentat la conferința „Perspectives of Business Law in the Third Millennium”, organizată de Departamentul de Drept din Academia de Studii Economice din București și Societatea de Științe Juridice și Administrative, noiembrie 2013 și publicată în vol. 2 nr. 1 al revistei „Perspectives of Business Law”.

Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/133255, proiect strategic ID 133255 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

** flaminia.starc@drept.uvt.ro; cercetător post-doctorat la Universitatea de Vest din Timișoara.

lității înlăturării vălului corporativ al societății-mamă, pentru a putea pune în discuție răspunderea sa, în circumstanțele arătate, ale apariției unui prejudiciu ecologic.

Cuvinte-cheie: grup de societăți, răspundere, prejudiciu cauzat mediului, ridicarea vălului corporativ

Daunele cauzate mediului în care trăim¹, indiferent dacă ele ne afectează sau nu interesele personale, pun la grea încercare conceptele clasice ale răspunderii civile și ale dreptului societar.

Pe de o parte, răspunderea civilă apărea într-o epocă în care daunele erau cu totul excepționale și aveau dimensiuni comensurabile². În cazul atingerilor aduse mediului, răspunderea va trebui adaptată specificului prejudiciului, începând cu potențialul său catastrofal, efectele sale pe termen lung, dimensiunea sa, de cele mai multe ori, colectivă, și până la lipsa de impact a acestuia asupra oamenilor, câteodată³. Pe de altă parte, la acest început de secol, tot mai mult, structuri complexe înlocuiesc subiecții obișnuți ai raporturilor societare, societățile comerciale, și concomitent soluțiile în mod obișnuit oferite de normele dreptului societar.

Pornind de la aceste două premise, întrebarea la care ne propunem să răspundem în paginile ce urmează este dacă și în ce condiții în cazul survenirii unei

---

¹ Potrivit majorității specialiștilor dreptului mediului, noțiunea de „mediu” este una relativ imprecisă. Accepțiunile sale oscilează între, pe de o parte, o abordare restrânsă, ce limitează mediul la vecinătate, și, pe de altă parte, una foarte largă, potrivit căreia mediul se confundă cu biosfera. În dreptul nostru, mediul este definit ca fiind ansamblul condițiilor și elementelor naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspectele caracteristice ale peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, cuprinzând elementele enumerate anterior, inclusiv unele valori materiale și spirituale, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului [art. 1 alin. (2) din O.U.G. nr. 195/2005]. În dreptul internațional, „mediul nu este o noțiune abstractă, ci reprezintă spațiul în care trăiesc ființele umane și de care depinde calitatea vieții și sănătatea lor, inclusiv a generațiilor viitoare” (Curtea Internațională de Justiție, 25 septembrie 1997, *Proiectul Gabcikovo-Nagygyaros*, <http://www.icj-cij.org>). Iar, potrivit dreptului european, mediul este alcătuit din „factori” precum omul, fauna și flora, solul, apa, aerul, climatul și peisajul, interdependența dintre acești diverși factori, bunurile și patrimoniul cultural, situl, concepția și dimensiunile unui proiect (decizia Curții de Justiție a Uniunii Europene din 2 mai 1996, *Comisia c. Belgiei*, concl. P. Léger, pct. 56).

² A se vedea, spre exemplu: M. Prieur, *Droit de l'environnement*, 6e éd., Dalloz, Paris, 2011; M. Duțu, *Dreptul mediului*, Ed. C. H. Beck, București, 2010.

³ Dreptul mediului depășește cu mult cadrele tradiționale, necesitând o paradigmă nouă. Urgența prezervării aerului, apei, solului, diversității biologice se impune în aceeași măsură în toate țările, iar problemele de mediu, precum, spre exemplu: ploaia acidă, deșertificarea sau subțierea stratului de ozon nu cunosc frontiere.

daune ecologice, victimele se pot întoarce împotriva societății-mamă, în prezența stării financiare precare a unei filiale?

Lucrarea noastră va fi structurată astfel: pentru început, o scurtă prezentare a stării de fapt și de drept incidente, urmată de o privire generală asupra noțiunii grupului de societăți, pentru ca apoi să interpretăm dispozițiile legislative relevante în privința reținerii răspunderii societății-mamă pentru prejudiciile cauzate mediului de către filiale și să încheiem cu o secțiune de concluzii.

Ce înțelegem prin „atingeri aduse mediului”?

În țara noastră, protecția mediului este asigurată de O.U.G. nr. 195/2005, aprobată prin Legea nr.265/2006, cu modificările și completările ulterioare, ce constituie reglementarea-cadru în domeniu. Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană a devenit necesară și transpunerea Directivei 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătura cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului în dreptul intern, ceea ce a condus la adoptarea O.U.G. nr. 68/2007, având același titlu⁴.

Raportându-ne la textele celor două acte normative și la comentariile doctrinei⁵ pe marginea acestora, constatăm că putem reține două înțelesuri ale noțiunii de „atingeri aduse mediului”.

În sens larg, este vorba de atingeri aduse factorilor naturali [art. 2 alin. (1) pct. 50 din O.U.G. nr. 195/2005 definește prejudiciul ca fiind „efectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat prin poluanți, activități dăunătoare ori dezastre”], în timp ce, *stricto sensu*, dauna ecologică pură [art. 2 alin. (1) pct. 22 din O.U.G. nr. 195/2005] constă în „deteriorarea mediului – alterarea caracteristicilor fizico-chimice și structurale ale componentelor naturale și antropice ale mediului, reducerea diversității sau productivității biologice a ecosistemelor naturale și antropizate, afectarea mediului natural cu efecte asupra calității vieții, cauzate, în principal, de poluarea apei, atmosferei și solului, supraexploatarea resurselor, gospodărirea și valorificarea lor

---

⁴ Numai târziu, în cea de a doua parte a secolului 20, într-un moment „în care (...) dezvoltarea economică a lumii atinge dimensiuni necunoscute”⁴ (apărând mereu noi riscuri odată cu dezvoltarea tehnologiilor moderne, precum ingineria genetică, tehnologia nucleară, telefonია mobilă, riscuri tot mai greu acceptate de societate, care a decis că e mai bine să reacționeze), apare dreptul modern al mediului.

⁵ L. Pop, I. F. Popa, S. I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil, Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 538-546.

deficitară, ca și prin amenajarea necorespunzătoare a teritoriului”. În acest al doilea sens este definit prejudiciul ecologic și în art. 2 pct. 12 și 13 din O.U.G. nr. 68/2007, și anume „o schimbare negativă măsurabilă a unei resurse naturale sau o deteriorare măsurabilă a unui serviciu legat de resursele naturale, care poate surveni direct sau indirect”, constând în prejudiciul asupra speciilor și habitatelor naturale protejate, prejudiciul asupra apelor, prejudiciul asupra solului, în condițiile prevăzute de acest act normativ.

Ambele tipuri de daune vor trebui să fie reparate, potrivit dispozițiilor aplicabile: dauna ecologică pură, conform art. 95 din O.U.G. nr. 195/2005 și dispozițiilor O.U.G. nr. 68/2007, iar daunele indirect cauzate persoanelor fizice și persoanelor juridice de drept privat, ca și consecințe ale prejudiciului asupra mediului, potrivit dreptului comun [dat fiind că art. 3 alin. (4) din O.U.G. nr. 68/2007 prevede că „prezenta ordonanță de urgență nu dă persoanelor fizice sau juridice de drept privat dreptul la compensație ca o consecință a prejudiciului asupra mediului sau a amenințării iminente cu un astfel de prejudiciu. În aceste situații se aplică prevederile dreptului comun”]⁶.

Cine poate solicita prevenirea sau, după caz, repararea prejudiciului ecologic?

Conform art. 35 din Constituția României, „Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic. Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept. Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător”. În completarea sa, art. 5 din O.U.G. nr. 195/2005 prevede: „statul recunoaște oricărei persoane dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, garantând în acest scop:

- accesul la informația privind mediul, cu respectarea condițiilor de confidențialitate prevăzute de legislația în vigoare;
- dreptul de asociere în organizații pentru protecția mediului;
- dreptul de a fi consultat în procesul de luare a deciziilor privind dezvoltarea politicii și legislației de mediu, emiterea actelor de reglementare în domeniu, elaborarea planurilor și programelor;

---

⁶ Pentru o dezvoltare a noțiunii de „atingeri aduse mediului”, a se vedea și: M. Duțu, *Prevenirea și repararea pagubelor de mediu potrivit Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 68/2007*, în *Dreptul nr. 11/2007*; D. Anghel, *Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului: privire specială asupra răspunderii civile*, Ed. Universul Juridic, București, 2010.

- dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul organizațiilor pentru protecția mediului, autorităților administrative și/sau judecătorești, după caz, în probleme de mediu, indiferent dacă s-a produs sau nu un prejudiciu;

- dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit”.

Potrivit art. 20 alin. (6) din O.U.G. nr. 195/2005, „Organizațiile neguvernamentale care promovează protecția mediului au drept la acțiune în justiție în probleme de mediu, având calitate procesuală activă în litigiile care au ca obiect protecția mediului”.

Art. 20-25 din O.U.G. nr. 68/2007 reglementează dreptul oricărei persoane fizice sau juridice care este afectată sau este posibil să fie afectată de un prejudiciu asupra mediului sau care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim de a se adresa autorităților publice competente, care sunt obligate să rezolve cererea sau sesizarea după procedura administrativă stabilită. Conform art. 25 alin. (1) din O.U.G. nr. 68/2007, „Persoanele prevăzute la art. 20 alin. (1) se pot adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru a ataca, din punct de vedere procedural sau substanțial, actele, deciziile sau omisiunile autorităților competente prevăzute de prezenta ordonanță de urgență. (2) Soluționarea cererii se realizează potrivit dispozițiilor Legii nr. 554/2004, cu modificările ulterioare”.

Orice persoană are așadar dreptul de a se adresa autorităților administrative competente prin cereri și sesizări, solicitând să se ia măsuri pentru prevenirea sau, după caz, repararea daunelor asupra mediului, dacă a suferit sau nu un prejudiciu. Împotriva deciziilor acestor autorități cei nemulțumiți pot acționa la instanțele de contencios administrativ. Acest drept aparține și organizațiilor neguvernamentale care au ca misiune protecția mediului.

Cine răspunde pentru atingerile aduse mediului, în cazul societăților ce fac parte dintr-un grup?

Conform art. 94 alin. (1) din O.U.G. nr. 195/2005, „[p]rotecția mediului constituie o obligație a tuturor persoanelor fizice și juridice, în care scop: (i) suportă costul pentru repararea prejudiciului și înlătură urmările produse de acesta, restabilind condițiile anterioare producerii prejudiciului, potrivit principiului „poluatorul plătește”. Iar art. 1 din O.U.G. nr. 86/2007 prevede că „prezenta ordonanță de urgență stabilește cadrul de reglementare al răspunderii de mediu, bazată pe principiul «poluatorul plătește», în scopul prevenirii și reparării prejudiciului asupra mediului”.

Orice persoană fizică sau juridică poate avea calitatea de poluator, dar pentru a răspunde la întrebare, ne vom concentra atenția în continuare asupra regimului juridic al poluatorului, operator de activități profesionale.

Potrivit art. 2 pct. 10 din O.U.G. nr. 86/2007, operator este „orice persoană fizică sau juridică de drept public sau privat care desfășoară sau deține controlul unei activități profesionale sau, în cazul în care legislația națională prevede acest lucru, care a fost investită cu putere economică decisivă asupra funcționării tehnice a unei astfel de activități, inclusiv deținătorul unui act de reglementare pentru o astfel de activitate ori persoana care înregistrează sau notifică o astfel de activitate”. Art. 2 pct. 1 din O.U.G. nr. 68/2007 definește activitatea profesională drept „orice activitate desfășurată în cadrul unei activități economice, afaceri sau unei întreprinderi, indiferent de caracterul său privat sau public, profit sau nonprofit”.

Art. 26 alin. (1) din O.U.G. nr. 68/2007 prevede că „Operatorul suportă costurile acțiunilor preventive și reparatorii, inclusiv în situația în care aceste costuri au fost efectuate de agenția județeană pentru protecția mediului”. Conform art. 29 alin. (2) din același act normativ, „În scopul garantării recuperării costurilor suportate, agenția județeană pentru protecția mediului instituie o ipotecă asupra bunurilor imobile ale operatorului și o poprire asiguratorie, conform normelor legale în vigoare”. Potrivit art. 31 din O.U.G. nr. 68/2007, „(1) [În cazul în care prejudiciul asupra mediului sau amenințarea iminentă cu un astfel de prejudiciu a fost cauzată de mai mulți operatori, aceștia sunt obligați să suporte în mod solidar costurile măsurilor preventive sau reparatorii. (2) Efectele solidarității pasive, inclusiv alocarea costurilor între codebitori se realizează conform prevederilor legale în vigoare, luându-se în considerare dispozițiile referitoare la divizarea răspunderii între producătorul și utilizatorul unui produs. (3) În cazul în care operatorul care a produs un prejudiciu asupra mediului sau o amenințare iminentă cu un astfel de prejudiciu face parte dintr-un consorțiu sau o companie multinațională, el răspunde în mod solidar și indivizibil cu respectivul consorțiu sau respectiva companie”.

Art. 31 alin. (3) din O.U.G. nr. 68/2007 oferă un fundament legal expres reținerii unei răspunderi solidare pentru atingeri aduse mediului sau o amenințare iminentă cu astfel de atingeri atunci când operatorul face parte dintr-un consorțiu sau dintr-o companie multinațională. Este evident faptul că textul său vizează grupurile de societăți și, în special, răspunderea societăților-mamă, în contextul în care filialele sunt adesea folosite în scopul limitării răspunderii juridice.

O asemenea dispoziție nu se regăsește în Directiva 2004/35/CE pe care practic Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 68/2007 o transpune în dreptul nostru și după cum putem constata textul art. 31 alin. (3) din acest act normativ se referă numai la situația în care „operatorul care a produs un prejudiciu asupra mediului sau o amenințare iminentă cu un astfel de prejudiciu face parte dintr-un consorțiu⁷ sau o companie multinațională”, omițând situația în care grupul este unul național.

Deși este vorba despre o prevedere derogatorie, iar excepțiile sunt de strictă interpretare, apreciem, alături de alți autori⁸, că textul este destinat a fi aplicat generic societăților ce fac parte dintr-un grup, indiferent dacă acesta este sau nu un grup transnațional, neexistând nicio rațiune pentru a distinge tratamentul incident în funcție de naționalitatea societății-mamă. În caz contrar, s-ar aduce atingere principiului egalității de tratament aplicabil investitorilor consacrat de legislația europeană⁹.

Această dispoziție este deosebit de importantă în măsura în care în dreptul nostru, grupul de societăți nu beneficiază de un statut juridic, fiecare societate membră având personalitate juridică, și, pe cale de consecință, profitând de autonomia și limitarea răspunderii ce decurg din aceasta.

Dar, pentru a lămuri lucrurile și a sublinia importantul rol al art. 31 alin. (3) din O.U.G. nr. 68/2007, vom recurge în continuare la un scurt excurs explicativ.

Grupul de societăți este o entitate formată din mai multe societăți din punct de vedere legal independente, dar între care există legături patrimoniale, contractuale sau personale și care, în principiu, depind de un centru comun de control¹⁰. Orice tratat de drept societar va sublinia invariabil ideea că grupurile de societăți sunt entități exclusiv economice și nu juridice, de vreme ce nu au personalitate juridică. Totuși, ele s-au impus în practica afacerilor, nemaiputând fi

---

⁷ În dreptul român, consorțiul este un contract nenumit (M.C. Popa, *Grupurile de societăți*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 428).

⁸ M.C. Popa, *op. cit.*, p. 429.

⁹ Principiul general al egalității de tratament, în calitate de principiu general al dreptului comunitar, impune ca situații comparabile să nu fie tratate în mod diferit și ca situații diferite să nu fie tratate în același mod, cu excepția cazului în care un astfel de tratament este justificat în mod obiectiv (a se vedea în special Hotărârea din 13 decembrie 1984, *Sermide*, 106/83, Rec., p. 4209, pct. 28, Hotărârea din 5 octombrie 1994, *Crispoltoni și alții*, C-133/93, C-300/93 și C-362/93, Rec., p. I-4863, pct. 50 și 51, precum și Hotărârea din 11 iulie 2006, *Franz Egenberger*, C-313/04, Rec., p. I-6331, pct. 33) (Decizia CJUE din 16 decembrie 2008 în cauza C-127/07).

¹⁰ Dacă definițiile grupurilor de societăți pot varia ca formulare, ele vor sublinia întotdeauna în esență aceleași trei elemente: existența unor societăți autonome din punct de vedere juridic, faptul că aceste societăți sunt legate între ele (de obicei, prin participări la capitalul social), precum și existența unui centru comun de control.

ignorante de lege, astăzi noi fiind deja martorii unei noi dezbatere privind întinderea efectelor lor juridice.

Două elemente merită subliniate, după părerea noastră, pentru a obține o imagine de ansamblu asupra grupurilor de societăți: pe de o parte, refuzul legii de a le recunoaște personalitate juridică și, pe de alta, nevoia de a recunoaște parțial anumite efecte juridice relațiilor stabilite între societățile afiliate.

Ne vom opri numai asupra celui de-al doilea aspect pentru a arăta că, în ciuda refuzului generalizat de recunoaștere a personalității juridice a grupurilor de societăți, nimeni nu poate nega faptul că ele joacă rolul principal în prezent în economia mondială, tranzacțiile comerciale internaționale fiind încheiate mai degrabă între corporații decât între state¹¹.

Cu toate avantajele evidente pe care le prezintă, grupurile de societăți dau naștere în același timp și multor probleme, odată ce „pretinsa” independență a societăților membre permite de obicei, societății-mamă să se sustragă răspunderii juridice. Doctrina¹² arată că, în special începând din anii '70 două tipuri de situații au fost aduse în fața instanțelor de judecată: pe de o parte, cazurile angajaților și ale creditorilor filialelor ce s-au trezit total neajutorați în fața unor societăți rămase fără fonduri și, pe de alta, cazurile victimelor daunelor ecologice ale căror consecințe nu pot și nici nu este normal să fie acoperite numai de filiale.

Așa a apărut ideea că asociații pot abuza de personalitatea juridică a unei societăți, ascunzându-ne în spatele vălului corporativ, pentru a nega realitatea faptelor. Iar, odată cu aceasta, și recunoașterea juridică a grupului, recunoaștere destinată încadrării adevăratelor legături stabilite între societatea-mamă și filiale.

---

¹¹ N. Roubini, St. Mihm, *Economia crizelor*, Ed. Publica, București, 2010. Dintre cele 100 cele mai mari entități economice din lume în 2012, 40 (40%) sunt corporații. Royal Dutch Shell, cea mai mare entitate economică corporativă din lume, a înregistrat în 2012 venituri ce depășesc PIB-urile a 171 de țări transformând-o pe aceasta în a 26-a entitate economică din lume. Ea se poziționează în fața Argentinei și a Taiwanului, deși oferă locuri de muncă doar unui număr de 90.000 de persoane (*Corporate Clout 2013: Time for Responsible Capitalism*, available at http://www.globaltrends.com/reports/?doc_id=500539&task=view_details). În Europa, în special, grupurile de societăți sunt indispensabile dat fiind că deschiderea de filiale este mijlocul prin excelență prin care societățile își exercită libertatea de stabilire prevăzută de Tratatul UE și este de la sine înțeles că mecanismul grupului este principalul instrument de concentrare a afacerilor pentru a face față concurenței (Forum europaeum sur le droit des groupes de sociétés, *Un droit des groupes de sociétés pour l'Europe*, Revue des sociétés 1999, p. 43).

¹² J. Rochfeld, *Les grandes notions du droit privé*, Presses Universitaires de France, Paris, 2011, p. 105. A se vedea, de asemenea, și M. Cozian, A. Viandier, F. Deboissy, *Droit de sociétés*, 26e éd., LexisNexis, Paris, 2013, p. 779 et seq.

Până în prezent, legea nu a stabilit însă un set de criterii privind determinarea existenței unui grup. În funcție de materia în cauză, legea se va referi, în general, fie la deținerea de către o societate a unei fracțiuni substanțiale din capitalul unei alte societăți; fie la deținerea unei majorități din drepturile de vot aferente capitalului unei alte societăți sau la exercitarea efectivă a unui control asupra deciziilor luate în adunările generale ale unei alte societăți. Într-un cuvânt, legea este ezitantă în privința criteriilor ce permit stabilirea cazului în care o societate controlează o alta¹³.

Acestea fiind spuse, în jur de opt domenii pot fi indicate ca reprezentând pași importanți în recunoașterea legală a grupurilor de societăți în România. Cel mai dezvoltat este domeniul dreptului concurenței (vizat de Legea concurenței nr. 21/1996¹⁴)¹⁵. Instanțele recunosc aici că societățile-mamă pot fi ținute răspunzătoare solidar cu filialele lor pentru acte contrare principiilor liberei concurențe comise de filiale, folosind în acest sens un criteriu împrumutat din dreptul european¹⁶. Răspunderea societății-mamă în jurisprudența europeană a fost reținută pentru prima oară în cauza *Imperial Chemical Industries c. Comisie*¹⁷, în care Curtea Europeană de Justiție a decis că personalitatea juridică distinctă a filialei nu exclude posibilitatea de a imputa comportamentul său societății-mamă. Curtea Europeană de Justiție a susținut în continuare că o societate poate exercita o influență decisivă asupra comportamentului unei filiale deținute integral și, dacă o face, ea este solidar răspunzătoare pentru orice încălcare a regulilor concurenței din partea filialei. În cazul *Akzo Nobel c. Comisie*¹⁸, Curtea Europeană de Justiție a precizat în plus că societatea-mamă exercită o influență decisivă asupra unei filiale în cazul deținerii a 100 % din capitalul acesteia și există o prezumție relativă potrivit căreia societatea-mamă respectivă exercită în mod efectiv o influență determinantă asupra comportamentului filialei sale. CEJ a declarat că „este suficient pentru Comisie să dovedească faptul că filiala este deținută în totalitate de societatea-mamă pentru a prezuma că societatea-mamă exercită o influență decisivă asupra politicii comerciale a filialei. Comisia va fi în măsură să considere

---

¹³ Pentru un comentariu legat de această problemă, a se vedea J. Rochfeld, *op. cit.*, p. 105 *et seq.*

¹⁴ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 88 din 30 aprilie 1996.

¹⁵ De asemenea, grupul de societăți este definit în România de legislația privind piața de capital, dreptul asigurărilor legislația bancară, a muncii și de cea fiscală, urmând să fie vizat și de legislația insolvenței.

¹⁶ A se vedea și J. Rochfeld, *op. cit.*, p. 105.

¹⁷ Hotărârea CEJ din 14 iulie 1972 în cauza C-48/69.

¹⁸ Hotărârea CEJ din data de 10 septembrie 2009 în cauza C-97/08.

societatea-mamă răspunzătoare în solidar pentru plata amenzii aplicate filialei sale, cu excepția cazului în care societatea-mamă are sarcina de a răsturna această prezumție și prezintă suficiente dovezi care să demonstreze că filiala sa se comportă independent pe piață.”

Esențial este că, în principiu, atunci când mai multe societăți cu răspundere limitată formează un grup, ele rămân independente din punct de vedere juridic, pentru că grupul nu este o persoană juridică, iar ele își păstrează personalitatea separată. Cu toate acestea, interdependența reală a societăților afiliate face ca raporturile dintre membrii grupului să fie unele de „solidaritate”, ceea ce va însemna de multe ori, în funcție de circumstanțe, sacrificarea unei societăți și, odată cu ea, a celorlalte părți interesate, pentru „binele comun” al tuturor¹⁹.

O soluție salvatoare ar fi cu siguranță aceea a asumării voluntare a răspunderii de către societățile din cadrul grupului. Acest lucru poate interveni în temeiul unui acord de control²⁰. Asumarea voluntară a răspunderii de către societățile membre ale unui grup printr-un sistem de garanții reciproce este un fapt obișnuit în statele membre ale UE. Prin acest sistem, atât societatea-mamă cât și fiecare filială își pot asuma fiecare răspunderea pentru cealaltă și pentru întregul grup²¹.

În rest, dreptul comparat este cel ce are un cuvânt greu de spus în acest domeniu. Și anume el este cel care a introdus în sistemul nostru de drept doctrina americană a ridicării vălului corporativ, „the piercing of the corporate veil”, tehnică ce urmărește să restabilească realitatea legăturilor dintre societățile afiliate, ce a fost adoptată și la nivel legislativ în țara noastră. Cauza *Statele Unite c. Bestfoods*²² este recunoscută ca statuând răspunderea societății-mamă pentru atingerile aduse mediului de către filiale, prin aplicarea de către Curtea Supremă a SUA a teoriei ridicării vălului corporativ. În speță, după mai mulți ani de funcționare, o fabrică de produse chimice a lăsat în urmă o gravă problemă de poluare. Companiile care coordonau operațiunile fabricii erau din punct de vedere juridic filiale deținute în întregime, inițial, de CPC International Inc și apoi de Aerojet General Corp. În anul 1981, Agenția de Protecție a Mediului a dispus curățarea sitului ce aparținuse fabricii, iar pentru a obține rambursarea cheltuielilor angajate prin această activitate, guvernul federal a intentat proces celor două societăți-mamă, în temeiul

---

¹⁹ A se vedea, spre exemplu, F. Magnus, *Les groupes de sociétés et la protection des intérêts catégoriels – Aspects juridiques*, Brussels, Larcier, 2011.

²⁰ Pentru mai multe detalii, M.C. Popa, *op. cit.*, p. 449 și 450.

²¹ A se vedea și M.C. Popa, *op. cit.*, p. 370-375.

²² *United States v. Bestfoods*, No. 97-454 (1998).

secțiunii 107 a Legii americane privind răspunderea pentru atingerile aduse mediului din 1980 (CERCLA). Secțiunea 107 a legii permite guvernului federal să solicite rambursarea costurilor de curățare de la „orice persoană care, la momentul eliminării oricărei substanțe periculoase, deține sau operează o anumită instalație.” Întrebarea care s-a ridicat în speță este tocmai aceea dacă poate fi ținută răspunzătoare compania-mamă care exercită controlul asupra operațiunilor unei filiale în temeiul secțiunii 107 (a) (2) din legea CERCLA?

Potrivit Curții, atunci (dar numai atunci) când vălul corporativ poate fi ridicat, o societate-mamă poate fi ținută răspunzătoare pentru acțiunile filialei sale (...). Un principiu general al dreptului societar statuează faptul că o societate-mamă (denumită astfel, în considerarea exercitării controlului asupra unei alte societăți, dată fiind deținerea capitalului acesteia din urmă) nu este responsabilă pentru actele filialelor sale. (...). Dar există și un alt principiu, în egală măsură, fundamental în dreptul societar, aplicabil relației societate-mamă - filială și în general, potrivit căruia vălul corporativ poate fi ridicat, iar acționarii pot fi trași la răspundere pentru comportamentul corporației atunci când, printre altele, corporația ar fi altfel folosită abuziv în vederea atingerii unor scopuri ilicite, în special în scopul fraudării.

În ceea ce privește dreptul român, în ciuda absenței unei legi speciale privind grupul de societăți, mai multe ipoteze de ridicare a vălului corporativ sunt acoperite de lege²³. Iar odată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil român această teorie este consacrată definitiv.

Noul Cod civil român consacră prin intermediul unei dispoziții generale teoria ridicării vălului corporativ (identică cu cea deja existentă în Codul civil din Quebec, art. 317), statuând că „(1) persoana juridică participă în nume propriu la circuitul civil și răspunde pentru obligațiile asumate cu bunurile proprii, afară de cazul în care prin lege s-ar dispune altfel. (2) Nimeni nu poate invoca împotriva unei persoane de bună-credință calitatea de subiect de drept a unei persoane juridice, dacă prin aceasta se urmărește ascunderea unei fraude, a unui abuz de drept sau a unei atingeri aduse ordinii publice.” (art. 193 NCC rom., denumit „Efectele personalității juridice”). În același timp, Codul prevede și o nouă dispoziție, conform căreia „dacă prejudiciul a fost cauzat prin acțiunea simultană sau succesivă a mai multor persoane, fără să se poată stabili că a fost cauzat sau, după

---

²³ De exemplu, art. 237¹ alin. (2)-(4) din Legea nr. 31/1990; art. 17 NCC rom. Pentru dezvoltări, a se vedea și A. Horváthová, C. Gabriel Stănescu, *Piercing the Corporate Veil Us Lessons for Romania & Slovakia*, disponibil pe http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2066030.

caz, că nu putea fi cauzat prin fapta vreuneia dintre ele, toate aceste persoane vor răspunde solidar față de victimă” (art. 1.370 NCC, denumit „Imposibilitatea de individualizare a autorului faptei ilicite”).

În contextul existenței concomitente în România și a celorlalte mecanisme legale care permit ridicarea vălului corporativ, dispozițiile Codului civil reprezintă un efort din partea legiuitorului de a reuni elementele componente ale doctrinei într-o reglementare coerentă. Noua reglementare constituie astfel un impuls adresat instanțelor de a ridica vălul corporativ și a restabili realitatea faptelor. Ea face clar faptul că, deși răspunderea limitată este în continuare un atribut esențial al persoanei juridice²⁴, ea nu mai poate fi considerată o consecință automată a personalității separate a unei societăți.

Revenind la problema răspunderii societății-mamă pentru actele filialelor ce aduc atingere mediului, art. 31 alin. (3) din O.U.G. nr. 68/2007 ne apare ca temei legal al unui caz special de ridicare a vălului corporativ alături de celelalte temeuri la care ne-am referit. Potrivit dreptului pozitiv referitor la protecția mediului, în ciuda autonomiei asigurate de menținerea personalității juridice a societăților ce formează un grup, instanțele pot reține în sarcina societății-mamă, acționar sau asociat al filialelor sale, răspunderea pentru neîndeplinirea obligațiilor acestora de prevenire sau de reparare a daunelor cauzate mediului.

Gravitatea daunelor ecologice, prin prisma consecințelor lor adesea ireversibile, dar și a reparațiilor, de cele mai multe ori, exorbitante²⁵, impun un regim special, agravat, de răspundere²⁶.

Desigur că societatea-mamă și-ar putea asuma voluntar obligațiile ce țin de protejarea mediului revenind filialei. Este nevoie, în acest caz, de multă precauție, riscurile decurgând din „impredictibilitatea” noțiunii de „interes social”²⁷, care ar

---

²⁴ R.J. Rhee, *Bonding Limited Liability*, disponibil pe http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1434558.

²⁵ Spre exemplu, în afacerea de răsunet Erika, cele patru părți găsite răspunzătoare, compania petrolieră Total SA, proprietarul și managerul navei, precum și compania Rina, au fost condamnate la plata unei sume de peste 200 milioane de euro cu titlu de despăgubiri (hotărârea Curții de Casație a Franței din 25 septembrie 2012, disponibilă pe http://www.courdecassation.fr/IMG///Crim_arret3439_20120925.pdf).

²⁶ În plus, Anexa nr. 3 la O.U.G. nr. 68/2007 cuprinde lista activităților desfășurate de operatori pentru care răspunderea este obiectivă.

²⁷ În cadrul societar, interesul social dobândește valoarea unui adevărat principiu destinat să asigure protecția societății și a membrilor săi în fața abuzurilor. Din păcate, recunoașterea de care se bucură această noțiune nu se completează și cu o aplicare unitară. Tocmai având în vedere geometria variabilă a acestei noțiuni (P. Ledoux, *Le droit de vote des actionnaires*, LGDJ, Paris, 2002, p. 165; C. Ruellan, *La loi de la majorité dans les sociétés commerciales*, Th. dactyl., Paris II,

putea oferi temei unei acțiuni având ca obiect abuzul de bunuri sociale, spre exemplu. Sau, ar putea un interes superior, precum acela al protejării mediului, justifica o anumite conduită din partea societății-mamă, spre exemplu, înlăturând astfel reținerea caracterului său abuziv? Instanțele franceze au căutat deja răspuns la întrebări, precum: în cazul grupului de societăți poate fi invocat un interes superior de grup, care transcende interesul diferitelor filiale? Și dacă da, în ce anume constă acest interes? Poate un astfel de interes superior justifica o anumită conduită, înlăturând astfel reținerea caracterului său abuziv? Ele admit, că, în anumite condiții, putem vorbi de un interes al grupului²⁸. Așa este interpretată hotărârea *Rozenblum*²⁹ a Curții de Casație franceze, din 4 februarie 1985, potrivit căreia „concursul financiar dat de administratorii de fapt sau de drept ai unei societăți altei întreprinderi din același grup, în care ei sunt interesați direct sau indirect, trebuie să fie dictat de un interes economic, social sau financiar comun, apreciat în funcție de politica elaborată pentru întregul grup și nu trebuie nici să rupă echilibrul între angajamentele respective ale diferitelor societăți în cauză, nici să excedă posibilităților financiare ale societății care suportă sarcina”. Cu alte cuvinte, potrivit Curții, sacrificiile temporare impuse unei filiale trebuie să fie justificate de interesul grupului și nu pot fi lipsite de o contraprestație. Interesul grupului este definit ca interes comun al societăților care îl compun. Acest interes, care nu se confundă cu interesul societății-mamă (și cu atât mai puțin al asociaților majoritari), poate depăși, chiar ignora interesul individual al fiecărei filiale³⁰.

În loc de concluzii

Conștienți fiind de faptul că o temă precum cea a lucrării de față nu poate fi epuizată în doar câteva pagini, sperăm că am reușit să găsim răspuns la întrebarea

---

1997, n° 491, p. 314), legiuitorul a sesizat inutilitatea încadrării ei într-o definiție univocă și i-a menținut caracterul „deschis”. Conținutul său urmează, astfel, a fi stabilit potrivit unei aprecieri de la caz la caz.

²⁸ Spre exemplu, R. Kaddouch, *Le droit de vote de l'associé*, Thèse Université de Droit, d'Economie et des Sciences D'Aix Marseille, 2001, p. 94.

²⁹ Cass. Crim., 4 Février 1985, Bulletin criminel N° 54, p. 145, Dalloz, 1985.

³⁰ A.-L. Champetier De Ribes-Justeau, *Les abus de majorité, de minorité et d'égalité. Étude comparative des droits français et américain des sociétés*, Dalloz, 2010, p. 227. În schimb, Tribunalul comercial din Paris (Trib. com. Paris, 29 juin 1981, Gaz. Pal 1981, 2, p. 687, notă P. de Fontbressin) nu a ținut cont de existența unui grup de societăți, reținând existența abuzului de majoritate în cazul unei hotărâri de transformare a unei societăți anonime în societate în comandită simplă. Întemeindu-se pe personalitatea juridică a filialelor, tribunalul a analizat conformitatea operațiunii în cauză prin prisma unicului interes al societății în cauză.

la care ne-am propus în fond să răspundem în acest articol, și anume dacă și în ce condiții în cazul survenirii unei daune ecologice, victimele se pot întoarce împotriva societății-mamă, în prezența stării financiare precare a unei filiale?

Analiza pe care am întreprins-o, a dreptului pozitiv privitor la problema răspunderii societăților ce fac parte dintr-un grup pentru atingeri aduse mediului, ne permite să tragem concluzii încurajatoare. Pârghiile necesare acoperirii daunelor ecologice există teoretic și în cazul societăților afiliate unui grup ce nu beneficiază de personalitate juridică. Practic, eficiența acestora nu se poate deocamdată constata din lipsă de jurisprudență.

Sintetizând, putem spune că reglementările analizate consacră întâietatea obiectivului de interes general, acela de protecție a mediului, în fața principiului autonomiei persoanei juridice. Este vorba de aplicarea unui principiu preluat atât în politica de mediu cât și în dispozițiile de aplicare generală ale Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, potrivit cărora: „cerințele de protecție a mediului trebuie integrate în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor Uniunii, în special pentru promovarea dezvoltării durabile” (art. 11 TFUE). Principiul integrării cerințelor de mediu în celelalte politici sectoriale se regăsește în textele de drept internațional³¹, în cele ale legislației europene și în cele ale dreptului național³².

---

³¹ Considerat a constitui „esența conceptului de dezvoltare durabilă” (Y. Petit, *Environnement*, Dalloz, 2010), principiul integrării a fost formulat în principiul 13 al Declarației din 13 iunie 1972 de la Stockholm, potrivit căruia: „pentru a realiza un management mai rațional al resurselor, care să conducă astfel la îmbunătățirea mediului, Statele trebuie să adopte o abordare integrată și coordonată a planurilor lor de dezvoltare, pentru a asigura că dezvoltarea lor este compatibilă cu necesitatea de a proteja și îmbunătăți mediul în beneficiul propriei populații”. La cea de a doua Conferință a Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea, care a avut loc la Rio de Janeiro, Declarația din 13 iunie 1992, care stabilește douăzeci și șapte de principii, menționa un principiu 4, potrivit căruia: „pentru o dezvoltare susținută, protecția mediului va constitui o parte integrantă a procesului de dezvoltare și nu poate fi considerată separată de acesta”. Deși nici Declarația de la Stockholm din 1972, nici Declarația de la Rio din 1992 nu constituie texte constrângătoare din punct de vedere juridic, ele au influențat foarte mult mentalitățile la nivel mondial, cât și național. În acest context, toate principiile pe care acestea le consacră, inclusiv principiul integrării preocupărilor de mediu în celelalte politici, stau la baza multor alte texte internaționale care s-au inspirat din acestea.

³² Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 distinge, pe de o parte, între principii și elemente strategice (înțelese ca având aceleași funcții și semnificații generale) iar, pe de alta, modalitățile de implementare a lor. Printre principii apare, în primul rând, acela al integrării cerințelor de mediu în celelalte politici sectoriale [art. 3 lit. a)].